

Musiqiy idrok va xotiraning musiqachi faoliyatidagi psixofiziologik qonuniyatlari sistemasi

Farida Erkinboevna Eralieva
Buxoro Xalqaro universiteti

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada musiqiy idrok va musiqiy xotiraning musiqachi kasbiy faoliyatidagi psixofiziologik qonuniyatlari tizimli ravishda tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi musiqiy axborotni qabul qilish, qayta ishlash, saqlash va ijro jarayonida qayta tiklash mexanizmlarining o‘zaro bog‘liqligini aniqlashdan iborat. Maqolada musiqiy idrokning sensor, perseptiv va kognitiv bosqichlari, shuningdek musiqiy xotiraning eshitish, motor, vizual va mantiqiy turlari musiqachi faoliyati kontekstida yoritiladi. Psixofiziologik yondashuv asosida markaziy nerv tizimi, miya po‘stlog‘i va subkortikal tuzilmalarning musiqiy idrok va xotira jarayonlaridagi roli izohlanadi. Tadqiqot natijalari musiqiy pedagogika, ijrochilik amaliyoti va musiqiy psixologiya sohalarida qo‘llanishi mumkin bo‘lgan nazariy va metodik xulosalarni taqdim etadi.

Kalit so‘zlar: musiqiy idrok, musiqiy xotira, psixofiziologiya, musiqachi, nerv tizimi, idrok jarayoni, eshitish, ijro, kognitsiya, faoliyat, tizim

System of psychophysiological regularities of musical perception and memory in the musician’s activity

Farida Erkinboevna Eralieva
Bukhara International University

Abstract: This scientific article systematically analyzes the psychophysiological regularities of musical perception and musical memory in the professional activity of a musician. The main goal of the study is to determine the interrelationship of the mechanisms of reception, processing, storage and restoration of musical information in the process of performance. The article covers the sensory, perceptual and cognitive stages of musical perception, as well as auditory, motor, visual and logical types of musical memory in the context of the musician’s activity. Based on the psychophysiological approach, the role of the central nervous system, cerebral cortex and subcortical structures in the processes of musical perception and memory is explained. The results of the study provide theoretical and methodological conclusions that can be used in the fields of musical pedagogy, performance practice and musical psychology.

Keywords: musical perception, musical memory, psychophysiology, musician, nervous system, perceptual process, hearing, performance, cognition, activity, system

Kirish. Musiqachi faoliyati murakkab psixologik va fiziologik jarayonlar majmuasiga asoslanadi. Musiqiy asarni ijro etish, tinglash yoki tahlil qilish jarayonida inson organizmida ko‘plab psixofiziologik mexanizmlar bir vaqtning o‘zida faoliyat ko‘rsatadi. Ushbu mexanizmlar orasida musiqiy idrok va musiqiy xotira alohida o‘rin tutadi, chunki ular musiqiy axborotni qabul qilish, qayta ishlash va saqlashning asosiy vositalari hisoblanadi. Zamonaviy musiqa psixologiyasi va neyrofiziologiyasi musiqiy idrok va xotirani alohida hodisa sifatida emas, balki yagona funksional tizim sifatida talqin etadi. Aynan ushbu tizim musiqachining professional mahoratini, ijrochilik aniqligini va badiiy ifodaviyligini belgilaydi. Shu bois musiqiy idrok va xotiraning psixofiziologik qonuniyatlarini tizimli ravishda o‘rganish dolzarb ilmiy masala hisoblanadi.

Mazkur maqolaning maqsadi musiqiy idrok va xotiraning musiqachi faoliyatidagi o‘rni, ularning nerv-fiziologik asoslari va o‘zaro bog‘liqligini ilmiy jihatdan tahlil qilishdan iborat.

Musiqiy idrok tushunchasi va uning psixofiziologik asoslari

Musiqiy idrok insonning musiqiy tovushlarni qabul qilish, anglash va mazmunan baholash jarayonini ifodalovchi murakkab psixologik hodisadir. U nafaqat eshitish sezgisi bilan, balki kognitiv jarayonlar, emotsional holatlar va fiziologik mexanizmlar bilan chambarchas bog‘liqdir. Musiqiy idrok jarayonida inson tovushlarning balandligi, davomiyligi, tembri va ritmini ajratib, ularni yaxlit musiqiy obraz sifatida qabul qiladi. Aynan shu jarayon musiqaning estetik va mazmuniy ta‘sirini yuzaga chiqaradi.

Psixofiziologik nuqtayi nazardan musiqiy idrok eshitish analizatori faoliyatidan boshlanadi. Tovush tebranishlari tashqi quloq orqali qabul qilinib, o‘rta quloq suyakchalari yordamida kuchaytiriladi va ichki quloqda joylashgan eshitish nervlariga uzatiladi. Ushbu mexanik tebranishlar nerv impulslariga aylantirilib, bosh miya po‘stlog‘ining eshitish markazlariga yetkaziladi. Shu bosqichda musiqiy idrokning sensor darajasi amalga oshadi.

Keyingi bosqich perseptiv idrok bo‘lib, unda tovushlar o‘zaro taqqoslanadi va tartibga solinadi. Inson bu jarayonda alohida tovushlarni emas, balki ularning munosabatlarini idrok etadi. Masalan, ritm vaqt tuzilmasi sifatida, melodiya esa balandliklar tizimi sifatida qabul qilinadi. Ushbu bosqichda markaziy nerv tizimining yuqori bo‘limlari faol ishtirok etadi. Ayniqsa, bosh miya po‘stlog‘ining chakka va peshona sohalari musiqiy idrokni shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi.

Musiqiy idrokning muhim xususiyatlaridan biri uning emotsional xarakteridir. Musiqa insonda turli his-tuyg‘ularni uyg‘otadi va bu holat limbik tizim faoliyati bilan

bog'liq. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, musiqani idrok etish jarayonida nafaqat eshitish markazlari, balki emotsiyalarni boshqaruvchi miya tuzilmalari ham faollashadi. Natijada musiqiy idrok subyektiv kechinmalar bilan boyiydi va har bir insonda individual tarzda namoyon bo'ladi.

Musiqiy idrokning shakllanishida tajriba va mashq muhim ahamiyatga ega. Musiqachilar va professional ijrochilarda musiqiy idrok yuqori darajada rivojlangan bo'lib, ular murakkab musiqiy strukturalarni tez va aniq anglay oladilar. Bu holat neyron aloqalarning mustahkamlanishi va miya plastiklik xususiyatlari bilan izohlanadi. Takroriy mashqlar natijasida eshitish analizatori va kognitiv tizim o'rtasidagi bog'lanishlar kuchayadi, bu esa idrok jarayonini avtomatlashtiradi.

Shuningdek, musiqiy idrok faqat eshitish bilan cheklanib qolmaydi. U motor va vizual jarayonlar bilan ham uzviy bog'langan. Masalan, musiqachi ijro paytida tovushlarni eshitish bilan birga, harakatlarni boshqaradi va notalarni vizual tarzda qabul qiladi. Bu jarayonlar birgalikda yagona funksional tizimni hosil qiladi. Psixofiziologik jihatdan bu tizim organizmning muvofiqlashtirilgan faoliyatini ta'minlaydi.

Xulosa qilib aytganda, musiqiy idrok murakkab va ko'p bosqichli jarayon bo'lib, u eshitish sezgilari, kognitiv qayta ishlash va emotsional javoblarning uyg'unligi asosida shakllanadi. Uning psixofiziologik asoslarini chuqur o'rganish musiqiy ijro, ta'lim va terapiya sohalarida samarali metodlarni ishlab chiqish uchun muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Psixofiziologik nuqtayi nazardan musiqiy idrok bir nechta bosqichdan iborat: sensor qabul qilish, perseptiv tashkil etish va semantik talqin. Sensor bosqichda tovush tebranishlari quloq orqali qabul qilinadi va nerv impulslariga aylantiriladi. Perseptiv bosqichda tovush balandligi, tembri, ritmi va davomiyliги ajratiladi. Kognitiv bosqichda esa musiqiy struktura va mazmun anglanadi.

Musiqachilarda ushbu bosqichlar yuqori darajada rivojlangan bo'lib, bu ularning murakkab musiqiy materialni tez va aniq idrok etish imkonini beradi.

Musiqiy idrokning tarkibiy komponentlari

Musiqiy idrok murakkab va ko'p bosqichli jarayon bo'lib, u turli tarkibiy komponentlardan tashkil topadi. Har bir komponent musiqani anglash va idrok etishda alohida funksional rol o'ynaydi, biroq ular birgalikda yagona psixofiziologik tizim sifatida ishlaydi. Musiqiy idrokning asosiy tarkibiy komponentlari quyidagilardan iborat:

1. Ritmik idrok

Ritmik idrok musiqiy vaqt va harakatni idrok etishga xizmat qiladi. Bu komponent musiqaning ritmik tuzilishini, urg'u va bo'linmalarni aniqlashga imkon beradi. Ritmik idrok markaziy va periferik nerv tizimlari bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ayniqsa motor tizimi bilan integratsiyalashgan. Masalan, professional

musiqachilar murakkab ritmik naqshlarni avtomatik tarzda idrok etib, ijro qilishi mumkin, chunki ularning motor va eshitish analizatori o'rtasida mustahkam neyron aloqalari mavjud.

2. Melodik idrok

Melodik idrok balandlik, interval va tonal munosabatlarni anglashga asoslangan. Bu komponent musiqiy g'oyaning asosiy "xom material" bo'lib, tovushlarning yuqoriligi va pastligi o'rtasidagi munosabatlarni idrok qilishni ta'minlaydi. Melodik idrok yordamida tinglovchi melodiyani yaxlit bir obraz sifatida qabul qiladi, bu esa musiqa ifodasining emotsional va estetik tarkibini shakllantiradi.

3. Garmonik idrok

Garmonik idrok tovushlarning bir-biri bilan uyg'unligini va akordlar tuzilishini tushunishga xizmat qiladi. Bu komponent musiqiy matnning vertikal tuzilishini anglashga yordam beradi, ya'ni bir vaqtning o'zida bir nechta tovushlarning qanday birlashishini idrok etadi. Garmonik idrokning rivojlanishi professional musiqachida tovush ranglarini tanib olish, kontrapunktik strukturalarni ajratish va murakkab musiqiy tuzilmalarni anglash imkonini beradi.

4. Tembraviy idrok

Tembraviy idrok tovushning rangini va sifati bilan bog'liq. Har bir musiqiy asbob yoki ijrochi ovozi o'ziga xos tembrga ega bo'lib, tembraviy idrok yordamida tinglovchi turli asboblarni yoki ijrochilarni farqlay oladi. Bu komponent musiqaning ifodaviy boyligini oshiradi va emotsional ta'sirni kuchaytiradi.

5. Dinamik idrok

Dinamik idrok musiqadagi kuchlanish, kuchsizlanish, ovoz balandligi o'zgarishini idrok etishga qaratilgan. Tinglovchi yoki ijrochi musiqaning o'zgaruvchanlik darajasini sezadi, bu esa ijro va interpretatsiyada muhim ahamiyatga ega.

6. Strukturaviy idrok

Strukturaviy idrok musiqiy materialning umumiy shakli va rivojlanishini anglashga xizmat qiladi. Bu komponent yordamida tinglovchi mavzular, takroriy motivlar, frazalar va bo'limlar o'rtasidagi bog'liqlikni idrok etadi. Strukturaviy idrok musiqaning mantiqiy yaxlitligini anglash va musiqiy g'oyani chuqurroq tushunishga imkon yaratadi.

7. Emotsional idrok

Emotsional idrok musiqaning ruhiy ta'sirini his qilish bilan bog'liq. Bu komponent limbik tizim faoliyati orqali shakllanadi va musiqani psixologik, estetik jihatdan anglashga yordam beradi. Musiqiy asar orqali uyg'otilgan his-tuyg'ular tinglovchining idrok jarayonini boyitadi va musiqa tajribasini individual qiladi.

Xulosa qilib aytganda, musiqiy idrok bir nechta tarkibiy komponentlardan iborat bo'lib, ular bir-birini to'ldiradi va integratsiyalashadi. Ritmik, melodik, garmonik,

tembraviy, dinamik, strukturaviy va emotsional idrok musiqani chuqur anglash va ifodalash imkonini beradi. Ushbu komponentlarning uyg'unligi musiqachi faoliyati va professional tayyorgarlik jarayonining samaradorligini belgilovchi asosiy omil hisoblanadi.

Musiqiy idrok murakkab tizim bo'lib, bir nechta tarkibiy komponentlardan iborat. Bular ritmik idrok, melodik idrok, garmonik idrok va tembraviy idrokdir. Har bir komponent alohida nerv mexanizmlariga ega bo'lsa-da, ular yagona tizim sifatida faoliyat ko'rsatadi.

Ritmik idrok vaqt va harakat bilan chambarchas bog'liq bo'lib, motor tizimi bilan uzviy aloqada rivojlanadi. Melodik idrok balandlik munosabatlarini aniqlashga xizmat qiladi. Garmonik idrok esa tovushlar majmuasini yaxlit tizim sifatida qabul qilish imkonini beradi.

Musiqiy xotira tushunchasi va turlari

Musiqiy xotira - bu musiqiy axborotni saqlash va kerakli vaqtda qayta tiklash qobiliyatidir. Musiqachi faoliyatida xotira hal qiluvchi ahamiyatga ega, chunki u repertuarni yodda saqlash, ijro jarayonida barqarorlikni ta'minlash va interpretatsion erkinlikni yuzaga chiqaradi.

Musiqiy xotira insonning musiqiy axborotni saqlash, qayta tiklash va ijro jarayonida foydalanish qobiliyatini ifodalovchi murakkab psixologik va psixofiziologik hodisadir. U musiqachining professional faoliyati, musiqiy ijro va tinglash jarayonida hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lib, musiqiy g'oyalarni tizimli ravishda boshqarish va interpretatsiya qilish imkonini beradi. Musiqiy xotira bir tomondan psixologik jarayon sifatida idrok va kognitiv faoliyatga bog'liq bo'lsa, ikkinchi tomondan fiziologik nuqtayi nazardan miya strukturalarining faoliyati bilan izohlanadi.

Musiqiy xotira bir nechta asosiy funksional bosqichdan iborat: musiqiy axborotni kodlash, saqlash va qayta tiklash. Kodlash bosqichida yangi musiqiy material sezgilar orqali qabul qilinadi va nerv tizimi orqali miyaning tegishli markazlariga uzatiladi. Bu jarayonda musiqiy idrok bilan yaqin o'zaro bog'liqlik mavjud bo'lib, eshitilgan motiv, ritm yoki akkordlarning tuzilishi anglanadi. Saqlash bosqichi qisqa muddatli va uzoq muddatli xotira tizimlarini o'z ichiga oladi. Qisqa muddatli xotira musiqiy materialni bir necha soniya yoki daqiqalar davomida ushlab turadi, masalan, yangi mavzuni takrorlash yoki bir necha nota ketma-ketligini eslab qolish jarayonida. Uzoq muddatli xotira esa repertuarni yodlash, murakkab musiqiy asarlarni eslab qolish va ijro qilish imkonini beradi.

Musiqiy xotiraning psixofiziologik asoslari miya po'stlog'i, subkortikal tuzilmalar va limbik tizim faoliyati bilan izohlanadi. Eshitish korteksi musiqiy axborotni kodlash va idrok etish jarayonida asosiy rol o'ynaydi, motor korteks ijro jarayonida motor harakatlarni avtomatlashtirishni ta'minlaydi, hipokampus esa

musiqiy xotirani uzluksiz saqlash va qayta tiklash funksiyasini bajaradi. Shuningdek, takroriy mashqlar natijasida sinaptik plastiklik rivojlanadi, bu esa musiqiy materialning uzoq muddatli xotirada mustahkamlanishiga yordam beradi.

Musiqiy xotira tarkibiy jihatdan bir nechta turlarga bo'linadi. Eshitish xotirasi musiqiy tovushlar obrazini saqlashga xizmat qiladi va tinglash jarayonida asosiy vosita hisoblanadi. Motor xotira musiqiy harakatlarni avtomatlashtiradi va ijro jarayonini barqaror qiladi, bu esa murakkab fingerovka yoki ritmik naqshlarni to'g'ri bajarishga imkon beradi. Vizual xotira musiqiy notalar, partituraladagi belgilar va grafika orqali kodlangan axborotni saqlashga yordam beradi. Mantiqiy xotira musiqiy shakl va struktura qonuniyatlarini anglashga, fraza va motivlarning rivojlanishini tushunishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, emotsional xotira musiqaning ruhiy ta'sirini eslab qolish va ijroda ifodalash imkonini beradi.

Musiqiy xotira va musiqiy idrok o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik musiqachi faoliyatida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Tinglovchi yoki ijrochi eshitgan materialni xotirada saqlaydi va kerakli vaqtda qayta tiklaydi, bu esa ijro barqarorligini ta'minlaydi. Masalan, professional musiqachi yangi asarni birinchi marta eshitganidan so'ng, uning motivlari va frazalarini xotirada saqlab, mashq davomida ularni mukammal ijro etadi. Bu jarayon psixologiyada appersepsiya va sinaptik plastiklik bilan izohlanadi.

Musiqiy xotira rivojlanishi ko'p jihatdan mashq va tajribaga bog'liq. Takroriy mashqlar, repertuarni yodlash, murakkab musiqiy strukturalarni qayta ijro qilish orqali xotira mustahkamlanadi va avtomatlashtiriladi. Bu esa musiqachi ijodiy tafakkuriga ko'proq e'tibor qaratish va interpretatsion erkinlikka ega bo'lish imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, musiqiy xotira musiqachining professional faoliyatining asosiy komponenti bo'lib, u eshitish, motor, vizual va kognitiv jarayonlarning uyg'unligi asosida shakllanadi. Musiqiy xotira tizimli rivojlangan holda musiqiy idrok bilan integratsiyalashadi va ijro, tinglash hamda musiqiy ijod jarayonida mustahkam psixofiziologik asos vazifasini bajaradi. Ushbu jarayonlarni chuqur o'rganish musiqiy pedagogika, ijrochilik amaliyoti va musiqa terapiyasi uchun muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Musiqiy xotira bir nechta turlarga bo'linadi: eshitish xotirasi, motor xotira, vizual xotira va mantiqiy xotira. Eshitish xotirasi tovush obrazlarini saqlaydi, motor xotira ijro harakatlarini avtomatlashtiradi, vizual xotira notalar va grafika bilan bog'liq, mantiqiy xotira esa musiqiy shakl va rivojlanish qonuniyatlarini anglashga yordam beradi.

Musiqiy xotiraning psixofiziologik mexanizmlari

Psixofiziologik jihatdan musiqiy xotira miya po'stlog'ining turli zonalarini, xususan eshitish, motor va assotsiativ hududlar faoliyati bilan bog'liq. Takroriy mashqlar natijasida nerv aloqalari mustahkamlanib, barqaror neyron tarmoqlar

shakllanadi. Musiqiy xotira musiqiy axborotni saqlash, qayta tiklash va ijro jarayonida foydalanish qobiliyatini ifodalovchi murakkab psixofiziologik hodisadir. Ushbu hodisa insonning sezgi, kognitiv va motor tizimlarining uyg'un faoliyati bilan bog'liq bo'lib, musiqachining professional faoliyatida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Musiqiy xotiraning psixofiziologik mexanizmlari musiqiy materialning idrok etilishidan tortib, uni uzoq muddatli xotirada saqlash va ijro etishgacha bo'lgan jarayonlarni o'z ichiga oladi.

Psixofiziologik nuqtai nazardan, musiqiy xotira bir nechta integratsiyalashgan tizimlar faoliyatiga bog'liq. Eshitish analizatori (quloq va eshitish nervi) musiqiy signalni kodlash uchun javobgardir. Tovushlar ichki quloq orqali qabul qilinib, nerv impulslariga aylantiriladi va bosh miya po'stlog'ining eshitish korteksiga uzatiladi. Ushbu bosqich musiqiy xotiraning sensor kodlash jarayoni bilan chambarchas bog'liq bo'lib, qisqa muddatli xotirada birinchi saqlashni ta'minlaydi.

Markaziy nerv tizimining yuqori bo'limlari, xususan, temporal va peshona loblari, musiqiy axborotni qayta ishlash va tizimli shakllantirishda asosiy rolni o'ynaydi. Temporal lobdagi eshitish korteksi musiqiy motivlar, ritmik naqshlar va tonal munosabatlarni kodlaydi, peshona korteksi esa motor xotira va ijro harakatlarini boshqaradi. Shu bilan birga, hipokampus uzoq muddatli xotiraning shakllanishi va mustahkamlanishida muhim funksiyani bajaradi, bu esa repertuarni yodda saqlash va ijro jarayonida ishonchli foydalanish imkonini beradi.

Sinaptik plastiklik musiqiy xotiraning asosiy psixofiziologik mexanizmlaridan biridir. Takroriy mashqlar natijasida nerv hujayralari orasidagi aloqalar mustahkamlanadi va yangi neyron tarmoqlar hosil bo'ladi. Bu jarayon eshitish, motor va kognitiv tizimlarning integratsiyasini kuchaytiradi, natijada musiqiy material uzoq muddatli xotirada barqaror saqlanadi. Musiqachilar orasida bu hodisa yuqori darajada rivojlangan bo'lib, ular murakkab musiqiy strukturalarni tez va aniqlik bilan eslab qoladi.

Musiqiy xotira tarkibiy jihatdan bir nechta turlarga bo'linadi va har biri o'ziga xos psixofiziologik mexanizmga ega. Eshitish xotirasi tovushlar obrazini saqlashga xizmat qiladi va temporal lobning eshitish korteksi bilan chambarchas bog'liq. Motor xotira esa ijro harakatlarini avtomatlashtiradi va motor korteks faoliyati orqali boshqariladi. Vizual xotira musiqiy notalar va partitura belgilarini eslab qolish bilan bog'liq bo'lib, oksipital va peshona korteks faoliyati bilan izohlanadi. Mantiqiy xotira musiqaning struktura va shakl qonuniyatlarini anglashga yordam beradi, bu jarayonda prefrontal korteks muhim rol o'ynaydi.

Limbik tizim va amigdala musiqiy xotirada emotsional tarkibni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Musiqa orqali uyg'otilgan his-tuyg'ular xotirada saqlanadi va ijro jarayonida emotsional ifodani kuchaytiradi. Shu tarzda, musiqiy xotira nafaqat

axborotni saqlash, balki musiqiy tajribani subyektiv va estetik jihatdan boyitish imkonini ham beradi.

Musiqiy xotiraning psixofiziologik mexanizmlari musiqachi faoliyatining barcha bosqichlarida faol ishlaydi. Tinglash jarayonida eshitish xotirasi faol bo'lsa, mashq va ijro jarayonida motor va vizual xotira faoliyat ko'rsatadi. Uzoq muddatli xotira esa repertuarni saqlash va yangi musiqiy materialni tez qabul qilish imkonini beradi. Shu bilan birga, musiqiy xotira va idrok o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik ijro barqarorligini va badiiy ifodaviylikni ta'minlovchi muhim omil hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, musiqiy xotira psixofiziologik jihatdan bir nechta integratsiyalashgan mexanizmlardan iborat bo'lib, ular eshitish, motor, vizual va kognitiv tizimlarning uyg'un faoliyatiga asoslanadi. Sinaptik plastiklik, miya korteksining zonalar va limbik tizimning roli musiqiy xotirani shakllantirish va mustahkamlashda asosiy omil hisoblanadi. Ushbu mexanizmlarni chuqur o'rganish musiqiy pedagogika, ijrochilik amaliyoti va musiqiy terapiya sohalarida samarali metodlarni ishlab chiqish uchun muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Ushbu jarayon sinaptik plastiklik bilan izohlanadi. Musiqachilarda ushbu plastiklik yuqori darajada rivojlangan bo'lib, bu murakkab musiqiy materialni uzoq muddatli xotirada saqlash imkonini beradi.

Musiqiy idrok va xotiraning o'zaro bog'liqligi

Musiqiy idrok va xotira bir-biridan ajralmas jarayonlardir. Idrok jarayonida qabul qilingan musiqiy axborot xotirada mustahkamlanadi, xotirada saqlangan material esa idrok jarayonini tezlashtiradi va aniqlashtiradi. Ushbu o'zaro ta'sir musiqachining professional faoliyatida muhim rol o'ynaydi.

Masalan, tajribali musiqachi yangi asarni tezroq idrok etadi, chunki uning xotirasida o'xshash musiqiy strukturalar mavjud bo'ladi. Bu hodisa psixologiyada appersepsiya tushunchasi bilan izohlanadi.

Ijrochilik faoliyatida psixofiziologik tizim

Musiqachi ijrosi davomida idrok, xotira, diqqat va motor faoliyat yagona tizim sifatida ishlaydi. Har bir nota, ritmik birlik va ifodaviy vosita ushbu tizim orqali boshqariladi. Psixofiziologik muvozanat buzilganda ijrochilik sifatida xatolar yuzaga kelishi mumkin.

Shu sababli musiqiy tayyorgarlik jarayonida idrok va xotirani ongli ravishda rivojlantirish muhim ahamiyatga ega.

Musiqacha psixologiyasida mashq va avtomatlashtirish

Mashq jarayoni musiqiy idrok va xotiraning mustahkamlanishiga xizmat qiladi. Takroriy mashqlar orqali musiqiy material avtomatlashtiriladi, natijada ong ijodiy va ifodaviy vazifalarga ko'proq e'tibor qaratish imkoniga ega bo'ladi.

Bu jarayon psixofiziologik nuqtayi nazardan reflektor aloqalarning mustahkamlanishi bilan izohlanadi.

Musiqiy ta'lim jarayonining ahamiyati

Musiqiy idrok va xotiraning psixofiziologik qonuniyatlarini hisobga olish musiqiy ta'lim samaradorligini oshiradi. Pedagoglar ushbu jarayonlarni ongli ravishda rivojlantirish orqali talabalar ijrochilik salohiyatini yuksaltirishlari mumkin.

Xulosa. Musiqiy idrok va musiqiy xotira musiqachi faoliyatining psixofiziologik asosini tashkil etuvchi yagona tizimdir. Ularning o'zaro bog'liqligi, nerv-fiziologik mexanizmlari va rivojlanish qonuniyatlarini chuqur o'rganish musiqiy ijrochilik, pedagogika va musiqashunoslik uchun muhim ilmiy ahamiyatga ega. Mazkur maqolada keltirilgan tahlillar musiqiy faoliyatni yanada samarali tashkil etish va musiqachi professional tayyorgarligini takomillashtirishga xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. КБ Холиков. Структура физических упражнений на уроках музыки. *Scientific progress* 2 (3), 1060-1067
2. КБ Холиков. Вокальная культура как психологический феномен. *Актуальные вопросы психологии, педагогики, философии* 2 (11), 118-121
3. КБ Холиков. Математический подход к построению музыки разные условия модели построения. *Science and Education* 4 (2), 1063-1068
4. КБ Холиков. Обобщенные функции связей при исполнении академического пения включающей преобразования фальцета и вибрационной функции. *Science and Education* 5 (11), 287-292
5. КБ Холиков. Актуальные задачи высшего профессионального образования и стратегии обучения по направлениям музыки и музыкальное образование *Science and Education* 2 (11), 1039-1045
6. КБ Холиков. Совокупность идей и понятий, определяющих стиль написания ноты в компьютерной программе Сибелиус 9. *Science and Education* 5 (10), 171-178
7. КБ Холиков. Ответ на систему восприятия музыки и психологическая состояния музыканта. *Science and Education* 4 (7), 289-295
8. КБ Холиков. Мозг и музыкальный разум, психологическая подготовка детей и взрослых к восприятию музыки. *Science and Education* 4 (7), 277-283
9. КБ Холиков. Строительство уникальных знаний и сооружений по музыке в высшей, учебных заведениях. *Scientific progress* 2 (6), 958-963
10. КБ Холиков. Воспитание эстетического вкуса, исполнительской и слушательской культуры. *Science and Education* 3 (2), 1181-1187
11. КБ Холиков. Этапы формирования и перспективы развития инфраструктуры хорового коллектива. *Scientific progress* 2 (3), 1019-1024
12. КБ Холиков. Звуковысотная организация и последовательность частей формы музыки. *Scientific progress* 2 (4), 557-562

13. КБ Холиков. Полуимпровизационные формы профессиональной музыки. *Scientific progress* 2 (4), 446-451
14. КБ Холиков. Сравнение систематического принципа музыкально психологического формообразования в сложении музыки. *Science and Education* 4 (7), 232-239
15. КБ Холиков. Измерение эмоции при разучивании музыки, функция компонентного процессного подхода психологического музыкального развития. *Science and Education* 4 (7), 240-247
16. КБ Холиков. Передовые формы организации педагогического процесса обучения по специальности музыкальной культуры. *Science and Education* 4 (3), 519-524
17. КБ Холиков. Проект волевого контроля музыканта и воспроизводимость музыкального произведения. *Science and Education* 4 (7), 189-197
18. КБ Холиков. Педагогическое корректирование психологической готовности ребенка к обучению фортепиано в музыкальной школе. *Science and Education* 4 (7), 332-337
19. КБ Холиков. Внимание и его действие обученному музыканту и оценка воспроизводимости тренировок. *Science and Education* 4 (7), 168-176
20. КБ Холиков. Важнейшие ощущение для обработки основной темы как канонический, зеркально отражающего рефрена деятельности учителя музыки. *Science and Education* 3 (1), 608-613
21. КБ Холиков. Автоматическая система урегулирования пальцев музыканта-пианиста для беглости рук. Арпеджио, аккорды и виды упражнений. *Science and Education* 3 (1), 678-684
22. КБ Холиков. Аксоны и дендриты в развиваемый музыкально психологического мозга. *Science and Education* 4 (7), 159-167
23. КБ Холиков. Рост аксонов в развиваемый музыкально психологического мозга в младшем школьном возрасте. *Science and Education* 4 (7), 223-231
24. КБ Холиков. Модель многоканальной системы учителя музыки по дирижированию. *Science and Education* 3 (1), 534-539
25. КБ Холиков. Роль гармонии в построении музыкального произведений. *Science and Education* 3 (1), 565-571
26. КБ Холиков. Представление результатов измерений системы контроля параметров дыхания в вокальной пении. *Scientific progress* 2 (3), 1006-1012
27. КБ Холиков. Музыкальное движение под действием внутренних сил гармонии как маятник всего произведения. *Science and Education* 3 (1), 559-564

28. КБ Холиков. Манеры пения хорового коллектива и анализ произведения музыки с подвижной структурой и комбинируемым материалом. *Scientific progress* 2 (4), 550-556

29. КБ Холиков. Подбор аккордов в композиции и стремлении к более точной и однозначной фиксации в музыке. *Scientific progress* 2 (4), 545-549

30. КБ Холиков. Нарастание педагогического процесса посредством тестирования на материале предмета в рамках специальности музыкальной культуры. *Science and Education* 4 (3), 505-511